
HULPVERLENING EN RECHT

Juridische aandachtspunten, toepassingen
en ethische reflecties

Vijfde editie

Ingrid De Jonghe
Lee Uyttenhove

 **INTERSENTIA**

Antwerpen – Gent – Cambridge

Bij de cover:

Deze prachtige bloem staat symbool voor eenheid, uitstraling en liefde. Alle blaadjes van de bloem werken samen en zijn een doordacht geheel. De kleuren staan voor de aantrekkingskracht zodat insecten kunnen zorgen voor het voortbestaan. Zon en regen staan voor het voeden en al deze elementen werken harmonisch samen. Een streven naar evenwicht en harmonie. Zaken die we elke dag trachten te realiseren bij onze mensen.

Getekend door kleindochter Ella Lucia Kaufmann, kleindochter van Ingrid, onze bloem, die haar naam te danken heeft aan Sankta Lucia, het Lichtfeest in Zweden.

Hulpverlening en recht. Juridische aandachtspunten, toepassingen en ethische reflecties. Vijfde editie
Ingrid De Jonghe en Lee Uyttenhove

© 2020 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel

ISBN 978-94-000-1161-8

D/2020/7849/134

NUR 163

Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV

Lay-out: Crius Group, Hulshout

Omslagontwerp: Danny Juchtmans / www.dsigngraphics.be

Omslagillustratie: Ella Lucia Kaufmann, haar mama An Vanderhoydonck

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ondanks alle aan de samenstelling van de tekst bestede zorg, kunnen noch de auteurs noch de uitgever aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele schade die zou kunnen voortvloeien uit enige fout die in deze uitgave zou kunnen voorkomen.

TEN GELEIDE

Dat het rechtswezen, zeg maar justitie, en hulpverlening broederlijk naast elkaar staan in de titel van een boek, is op zich reeds de aandacht waard.

In onze westerse samenleving heeft de hulpverlening immers nog maar zeer recent haar plaats ingenomen binnen de organisatie van onze maatschappij, armoedezorg buiten beschouwing gelaten.

Onze maatschappij werd tot voor kort enkel maar georganiseerd door het rechtsapparaat, waarbij wie in de fout ging, zich veroordeeld zag tot een plek in de gevangenis, tenzij hij gek was en hij naar 'het gesticht' mocht. De cyclische evolutie van onze maatschappij heeft echter een nieuw concept met zich meegebracht: de hulpverlening. Het is nu die hulpverlening die in een evenwichtige verhouding moet staan tot het recht en het rechtsapparaat.

Dat was in het begin een conflictueuze relatie, waar beiden schuld aan hadden: het wederzijdse wantrouwen was in die beginfase van de jaren zeventig van de vorige eeuw immers erg hoog. Hulpverlening is er in essentie om psychisch of fysiek leed weg te nemen of te verminderen. De rationaliteit van justitie (in de eerste plaats van de strafrechtsbedeling) bestaat er vaak in om leed toe te voegen. Dit is nu eenmaal de eigenheid van bestraffing. Zelfs al gaat het om zgn. rechtvaardige straffen, dan staat deze specifieke missie diametraal tegenover wat de hulpverlening beoogt.

In wezen gaat het om de "macht van de staat" tegenover het zwakke individu (zelfs al heeft dat individu een criminele daad gepleegd). In de hulpverlening voelt men veelal de behoefte en de opdracht om dat individu te behoeden voor de machtige impact.

Dat deze aparte invalshoeken hulpverlening en justitie naast elkaar in plaats van met elkaar hebben doen werken, wekt dan ook geen verwondering. De laatste jaren is men echter tot het besef gekomen dat beiden elkaar kunnen aanvullen, meer nog, elkaar kunnen versterken. Onze moderne samenleving kent een cyclus. Van de 'lente' van de moderniteit, aanvangend met het ontstaan van de natiestaten begin tot half de negentiende eeuw, via de 'zomer' en 'oogst' waarin de welvaartstaten ons in de jaren zeventig de overvloed en materiële weelde verschaften waar zovele generaties voor gezwogen hadden, bevinden we ons momenteel in de 'herfst-winter' van deze moderniteit. Het gaat om de periode van de 'post'- of 'na'-moderniteit, een periode van ononderbroken, steeds sneller elkaar opvolgende veranderingen en hervormingen, gekenmerkt door grote onrust en destabilisering, een onduidelijk toekomstperspectief en onvoorspelbaarheid op sociaal, economisch, politiek en ecologisch vlak.

De plaats en de taak van het individu binnen de samenleving is niet langer duidelijk. Het individu wordt vrijgemaakt uit traditionele klasse- en familiebindingen en uit traditionele geslachts- en leeftijdspecifieke rollen. Zo bestaat er niet langer een houvast om te voorspellen waar een kind zal leven, welk beroep het zal uitoefenen, of het een gezin zal uitbouwen en hoe dit er dan wel zal uitzien, welk geloof of welke filosofische opvattingen het zal delen, welke rituelen het zullen begeleiden bij de scharniermomenten in zijn leven, waar het zijn partner zal vinden en voor hoe lang het bij deze partner zal blijven, welke zijn eet- en leeftradities zullen zijn, hoe het zijn kinderen zal opvoeden, welke taal deze zullen spreken en welke technologische middelen hen ter beschikking zullen staan. De antwoorden op deze vragen waren enkele decennia geleden nog vanzelfsprekend voor een grote meerderheid van de bevolking. Nu is dit echter omgekeerd.

De toenemende individualisering die aan de ene kant de mogelijkheid laat om een heel eigen levenspatroon uit bouwen, biedt aan de andere kant nog weinig houvast.

In deze samenleving groeien jongeren nu op. Groot worden in een sterk geïndividualiseerde samenleving met een overvloed aan prikkels, erg uiteenlopende standpunten en steeds verder teruggedrongen algemeen gedeelde waarden- en normenkaders is voor jongeren niet zo eenvoudig.¹

Het recht alleen kan al lang geen duidelijk antwoord meer bieden voor deze jongeren. Niet voor niets zien we een evolutie van de wet op de kindbescherming (1912), met zijn "Rijksopvoedingsgestichten", een periode van vooral justitiële oplossingen, naar vervolgens de wet op de jeugdbescherming (1965), waar ook de hulpverlening op het voorplan trad.

Maar hulpverlening mag niet de vervangende oplossing zijn voor de justitiële kaders. Zij moet alternatieven bieden binnen het justitiële kader in samenwerking met justitie waar nodig, zonder justitie waar het kan, maar steeds met inachtnaam van de rechtsregels.

Dit maakt dat justitie en hulpverlening elkaar moeten leren kennen. De hulpverlener moet thuis geraken in de rationaliteit van justitie, maar ook justitie moet de essentie van de vertrouwensband tussen cliënt en hulpverlener leren vatten. Dit boek, *Hulpverlening en recht*, levert hiertoe een essentiële bijdrage.

Herman Dams

Jeugdrechter rechtbank van eerste aanleg van Antwerpen

1. K. DEKLERCK, "Tussen 'veiligheid' en 'ontmoeting': een sociologisch perspectief op buurtbemiddeling" in *Provinciaal Overleg Buurtbemiddeling, Provincie Vlaams Brabant, Mijn buur: lust of last? Verslagboek Studiedag 20 september 2006*, 8-21.

'Jouw vraag komt eerst', zo zou je het samengaan van 'hulpverlening en recht' in de titel van dit boek naar de praktijk kunnen vertalen. Wie hulp zoekt, moet die kunnen krijgen. Twee toegangspoorten bieden daarvoor hun mogelijkheden en competenties aan. Dat doen ze jammer genoeg in een warrig landschap waarin velen wel een stukje van de kaart kennen, maar weinigen beheersen het geheel zoals Ingrid De Jonghe dat doet. De ervaring die ze inmiddels opdoet met haar innoverend project TEJO² beïnvloedt haar visie over omgaan met jeugd- en strafrecht. Dat geeft ze een plek in dit boek, waardoor twee sporen van hulp sterker verweven worden. Haar dagelijkse praktijk van partnerschap met cliënten illustreert ze door verbindend te werken tussen zorg en recht, met de focus op het versterkende, op empowerment. Ze toont hoe professionele kennis dit net verantwoord maakt. Mensen versterken doe je door goed na te denken en zo te handelen dat je de participatie van de cliënt ruimte geeft. Dat Ingrid dit niet alleen als een fijne theorie beheerst, maar met TEJO aantoont dat het ook realiseerbaar is, bewijst dat het om haar bewuste keuze gaat om wie kwetsbaar is te versterken zonder te ondermijnen.

Professioneel werken betekent dat de onderbouw van kennis uit goede beton gegoten moet zijn. Daarom bevat het boek niet alleen een visie op ethisch hulpverlenen. Het grootste deel van het boek betreft het raakvlak met jeugd- en strafrecht, naast andere belangrijke rechts-takken als personen- en familierecht, waarnaast uitgebreid wordt ingegaan op deontologie en beroepsgeheim. Ook sociaal recht is in deze editie opgenomen.

De regels zijn gekend, de casussen ook, maar hoe het ene met het andere te combineren, is minder voorspelbaar. Ingrid De Jonghe en Lee Uyttenhove nemen samen de lezer mee op stap met een ambitieus doel: een betere, transparante toegang tot deze rechtsmaterie.

Ingrid De Jonghe neemt afstand van de strikte scheiding tussen recht en hulp, en toont de verbreding waarbij kennis uit de pedagogie en jeugdpsychologie partner wordt. Het juridische kader wordt daarbij niet verlaten.

Dit boek illustreert daarmee ook de dynamiek in de rechtspraktijk. Steeds nadrukkelijker schuiven kennis en praktijkervaring uit uiteenlopende disciplines naar elkaar toe. Ook al is dit een boek dat rechtsleer en praktijk toont zoals ze zijn, toch is het voor mij ook vernieuwend, omdat de auteur geregeld aangeeft waar reflectie nodig is, waar taken uitgevoerd moeten worden door de overheid, de hulpverlening. Dat maakt haar boek belangrijk, omdat het aantoont dat het werkt, dat het respectvol hanteren van de verschillende kennisgebieden niet leidt tot onbestuurbaarheid.

-
2. TEJO, de vzw "Jeugdtherapeuten zonder grenzen", is een laagdrempelig, anoniem en gratis initiatief waar een groep jeugdtherapeuten op vrijwillige basis eerstelijns therapeutische ambulante begeleiding aanbieden voor jongeren met psychische problemen. Voor meer informatie, kijk op www.tejo.be.

Heel nieuw in dit boek is de wijze waarop de actualiteit opgevoerd wordt. Media worden vaak in vraag gesteld door de wijze waarop ze jongeren als daders of slachtoffers opvoeren. Ingrid De Jonghe weet net dat materiaal een plaats te geven. Hoe kun je luisteren naar wat de vader van Joe van Holsbeek zegt, of beter begrijpen waarom strafbemiddeling op haar plaats is bij jongeren die een lijnbus hebben beschoten.

De pedagoog in de auteur hield mee de pen vast: zij dicteert niet, maar zet aan tot reflectie door denkvragen, door kernpunten en aanbevelingen mee te geven. Zij doet dit met een vlotte taal, reflectief, met uiteraard veel aandacht voor het recht, zonder zich te verliezen in het detail. Met respect voor de bestaande kennis en toch met professionele zelfstandigheid maakt zij keuzes en motiveert die.

Die complexe juridische werkelijkheid vraagt integratie en gelijkwaardigheid van diverse disciplines. Haar kijk op casussen bouwt op bruggen tussen recht, psychologie, pedagogie, psychiatrie en de praktijk van hulpverlening.

Anno 2020 is de samenleving in al haar handelingen en in de juridische reglementering er alleen maar complexer op geworden en kan de hulpverlening een belangrijke speler worden in het oplossingsgericht denken en handelen ten dienste van de burger en de hulpvrager die over 'helder recht' beschikken kan!

VOORWOORD

Dit boek is geschreven ter ondersteuning van elke hulpverlener in de begeleiding van het totale hulpverleningstraject van de cliënt. In deze vijfde editie bespreken we de relevante rechtstakken en gaan we uitvoerig in op een aantal elementen die we belangrijk achten binnen het werkkterrein van de hulpverlener.

Naast rechtsleer uit handboeken en wetenschappelijke publicaties zijn ook bijzondere kran-tenartikelen toegevoegd. Zij verwijzen naar actuele situaties in de samenleving en schetsen kritische kanttekeningen, waarbij ook ruimte gemaakt wordt voor nieuwe projecten en ethi-sche bedenkingen.

Hiermee willen we de lezer uitnodigen om bewuster en aandachtiger met het 'recht' en de toepassing ervan in het dagelijkse leven om te gaan en zo een wakkere, kritische ingesteldheid te kunnen aannemen. Deze houding is belangrijk tijdens een opleiding, maar nog belangrijker in het werkveld.

Rechtsregels zorgen niet alleen voor rechtszekerheid, maar dienen ook aan te sluiten bij de maatschappelijke golfbewegingen en noden in onze samenleving. Wie in de hulpverlening werkt, tracht het welzijn van zijn cliënten te verbeteren en te versterken. Een duidelijk rechts-kader is hiervoor onontbeerlijk. Als participerende burger dienen we blijvend alert en gezond kritisch te blijven voor de genomen beleidsbeslissingen en wettelijke vernieuwingen.

Wij hopen dat deze gemengd juridisch-maatschappelijke kijk je zal aanspreken en je mag uitnodigen tot verdere verdieping.

Veel lees- en leerplezier!

Ingrid De Jonghe

DANKWOORD

Heel dankbaar voor de warme gezinscontext waarin ik leef en die me vleugels geeft!

Mijn man Joan en mijn kinderen Pieter en Astrid, An en Markus, Nicolaas en Annelies, Thomas en Caroline, die ik zo graag zie.

En mijn negen kleinkinderen, geweldige schatten die hun 'moelie', zo word ik genoemd, heel lief supporteren met al haar acties die ze onderneemt!

Bijzondere dank aan mijn kleindochter Ella Lucia (7 jaar) die de cover voor het boek tekende.

Ik bedank oprecht medeauteur meester Lee Uyttenhove, die het project van dit boek, dat ik startte in 2007, verder mee begeleidt en actualiseert.

Ik bedank ook mijn fijne TEJO-ploeg (therapeuten voor jongeren – www.tejo.be) voor de bijzondere verbindingen en groei-handelingen voor de jongeren in de samenleving die me zo gelukkig maken!

Veel dank gaat ook uit naar rechter Herman Dams en professor Peter Adriaenssens voor hun voorwoord bij dit boek.

Ik wil heel graag de deskundige ondersteuning van uitgever Inge Verbeeck en Pascale Van Houtte toevoegen en hen bedanken voor de fijne en serene samenwerking!

Ingrid De Jonghe
september 2020

INHOUD

TEN GELEIDE	III
VOORWOORD	VII
DANKWOORD	IX

DEEL I.

INLEIDING	1
-----------	---

Hoofdstuk 1. Wat is recht?	5
----------------------------	---

Hoofdstuk 2. Indeling van het recht	7
-------------------------------------	---

1. Internationaal en nationaal recht	7
2. Privaatrecht en publiekrecht	7
3. Regels van openbare orde, dwingend recht en aanvullend recht	8
4. De verschillende materies in het recht	8

Hoofdstuk 3. Bronnen van het recht	9
------------------------------------	---

1. De wetgeving	9
1.1. Grondwet	9
1.2. Wetten	9
1.3. Koninklijke en ministeriële besluiten	10
1.4. Decreten en ordonnanties	11
1.5. Besluiten van een regionale deelregering	11
1.6. Provinciale en gemeentelijke reglementen	11
1.7. Internationale wetgeving	12
2. De rechtspraak	13
3. De rechtsleer	14
4. De gewoonte	14
5. De algemene rechtsbeginselen – de billijkheid	14

DEEL II.

PUBLIEK- EN STAATSRECHT	17
-------------------------	----

Hoofdstuk 1. België: staatkundige principes	21
---	----

Hoofdstuk 2. Federale politieke instellingen	22
--	----

1. Het Parlement	22
2. De regering	23
Hoofdstuk 3. Regionale politieke instellingen	24
1. Gemeenschappen	24
2. Gewesten	24
3. Provincies en gemeenten	25
Hoofdstuk 4. Twee bijzondere rechtscolleges	26

DEEL III.

GERECHTELIJK RECHT 29

Hoofdstuk 1. De administratieve procedure	33
Hoofdstuk 2. De burgerlijke procedure	35
Hoofdstuk 3. Rechtbanken, hoven en hun bevoegdheid	38
1. Materiële bevoegdheid	38
2. Schematische voorstelling rechtbanken en hoven	42
3. Territoriale bevoegdheid	42
Hoofdstuk 4. Juridische bijstand	43
1. Wat is (sociale) rechtshulp?	43
2. Wat is juridische eerste- en tweedelijnsbijstand?	44
Hoofdstuk 5. Alternatieve geschillenbeslechting	46
1. Bemiddeling	46
1.1. Wat is het doel van bemiddeling?	47
1.2. Wat zijn de voordelen van bemiddeling?	48
1.3. Welke soorten bemiddeling zijn er?	48
2. Arbitrage	49
3. Collaboratieve onderhandeling	50

DEEL IV.

PERSONENRECHT 53

Hoofdstuk 1. Soorten personen	57
1. Twee categorieën personen	57
2. Begin van de natuurlijke persoon	57
2.1. De geboorte	57
2.2. Het recht op zwangerschapsbeëindiging	58
3. Einde van de natuurlijke persoon	60
3.1. Het overlijden	60
3.2. Het recht om te mogen sterven	61

Hoofdstuk 2. Staat van de persoon	66
1. Naamgeving	66
1.1. De familienaaam	66
1.2. De voornaam	67
1.3. Naamsverbetering en naamsverandering	67
2. Geslacht	68
3. Woonplaats	68
4. Nationaliteit	69
5. Handelingsbekwaamheid	71
5.1. De minderjarige persoon	72
5.1.1. De niet-ontvoogde minderjarige	72
5.1.2. De ontvoogde minderjarige	73
5.2. De meerderjarige onbekwame persoon	73

DEEL V.

FAMILIERECHT 79

Hoofdstuk 1. Samenwonen	83
1. Het huwelijk	83
1.1. Algemeen	83
1.2. Te volgen procedure	83
1.3. Voorwaarden	84
1.4. Wilsgebreken	84
1.4. Gevolgen van het huwelijk	86
1.4.1. Primair stelsel	86
1.4.2. Secundair stelsel	86
2. Wettelijk samenwonen	87
3. Feitelijk samenwonen	87
Hoofdstuk 2. Einde van het samenwonen	88
1. Het einde van een huwelijk	88
1.1. Feitelijke scheiding	88
1.2. Ontbinding door overlijden	89
1.3. Echtscheiding	89
1.3.1. Echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting van het huwelijk	90
1.3.2. Echtscheiding door onderlinge toestemming	92
1.3.3. Scheiding van tafel en bed	93
2. Het einde van wettelijk samenwonen	94
3. Het einde van feitelijk samenwonen	94
Hoofdstuk 3. Afstamming en ouderschap	96

1.	De afstamming	96
1.1.	Vaststelling van de biologische afstamming	96
1.1.1.	De automatische afstamming van moeder en vader	96
1.1.2.	De erkenning door de vader bij feitelijke samenwoning	98
1.1.3.	De gerechtelijke vestiging	99
1.1.4.	Uitzondering op de erkenning en de gerechtelijke vestiging	99
1.2.	Adoptie	99
1.2.1.	Voorwaarden	100
1.2.2.	Gevolgen	101
2.	Het gezag over minderjarige kinderen	101
2.1.	Het ouderlijk gezag	101
2.2.	Voogdij – Pleegvoogdij – Pleegzorg	103
2.2.1.	De voogdij	103
2.2.2.	De pleegzorg	105
	Hoofdstuk 4. De plicht tot levensonderhoud – Alimentatie	106
1.	Levensonderhoud voor de minderjarige kinderen	106
2.	Alimentatie tussen ouders onderling	107
3.	De Dienst voor Alimentatievorderingen (DAVO)	107
4.	Alimentatie voor bloed- en aanverwanten	108

DEEL VI.

VERBINTENISSENRECHT

111

Hoofdstuk 1. Onderscheid tussen verbintenissen uit overeenkomst en uit onrechtmatige daad	115
---	-----

Hoofdstuk 2. Contractuele verbintenissen	117
--	-----

1.	Geldigheidsvoorwaarden voor een overeenkomst	117
1.1.	Toestemming	117
1.2.	Handelingsbekwaamheid	118
1.3.	Voorwerp	118
1.4.	Oorzaak	118
2.	Indeling van de verbintenissen	119
2.1.	Verbintenis iets te doen of te geven	119
2.2.	Resultaatsverbintenis <i>versus</i> inspanningsverbintenis	120
2.3.	Eenzijdige of wederkerige overeenkomsten	120
2.4.	Overeenkomsten onder bezwarende titel en overeenkomsten om niet	121
2.5.	Verbintenissen onder opschortende <i>versus</i> ontbindende voorwaarde	121
2.6.	De verbintenis verbonden aan een tijdsbepaling	121
2.7.	De hoofdelijke verbintenis	122
3.	Uitvoering van het contract	122

4.	Bewijs van het bestaan van de overeenkomst	123
5.	Einde van het contract	124
Hoofdstuk 3. Enkele bijzondere overeenkomsten		125
1.	Huurrecht	125
2.	Wet op de consumentenbescherming	126
Hoofdstuk 4. Collectieve schuldenregeling		128
Hoofdstuk 5. Onrechtmatige daad		129
1.	Aansprakelijkheid voor de eigen onrechtmatige daad	129
1.1.	Meerderjarigen	129
1.2.	Minderjarigen	130
2.	Aansprakelijkheid voor andermans daad	130
2.1.	Aansprakelijkheid van de ouders en toezichthouders	130
2.2.	Aansprakelijkheid van aanstellers/werkgevers en aangestelden	133
2.3.	Aansprakelijkheid voor zaken en dieren	136
2.4.	Aansprakelijkheid van de overheid	138

DEEL VII.

SOCIAAL RECHT

141

Hoofdstuk 1. De Structuur van het sociaal recht		145
Hoofdstuk 2. Arbeidsrecht		148
1.	De arbeidsovereenkomst	149
1.1.	Toepassing	149
1.2.	Verschillende soorten arbeidscontracten	150
1.3.	De uitvoering	151
2.	Beschermingswetgeving voor de werknemer	151
2.1.	De Arbeidsreglementenwet	151
2.2.	De Arbeidswet	152
2.3.	De Feestdagenwet	152
2.4.	De Loonbeschermingswet	152
2.5.	De Uitzendarbeidswet	152
3.	Het statuut van de vrijwilliger	153
3.1.	Wat is vrijwilligerswerk?	153
3.2.	Wie mag vrijwilligerswerk doen?	153
3.3.	Welke organisatie mag vrijwilligers inschakelen?	154
3.4.	Rechten en plichten	154
3.4.1.	Informatieplicht van de organisatie	154
3.4.2.	Verzekeringsplicht van de organisatie	154

3.4.3. Bestuursvrijwilligers	155
3.5. Kosten en vergoedingen	155
Hoofdstuk 3. Socialezekerheidsrecht	158
1. Inleiding	158
2. Sociale zekerheid voor werknemers	158
2.1. Arbeidsongevallen en beroepsziekten	159
2.1.1. Arbeidsongevallen	159
2.1.2. Beroepsziekten	159
2.2. Arbeidsongeschiktheid	160
2.4. De moederschapsverzekering	162
2.5. Het Groeipakket	162
2.6. Werkloosheid	163
2.7. Pensioenen	165
3. Sociale zekerheid voor het overheidspersoneel	167
4. De bijstandsregelingen	168
4.1. Tegemoetkoming voor mensen met een beperking	168
4.2. De wet op het leefloon	169
4.3. Tegemoetkoming voor ouderen	171
4.4. Waarborg tot gezinsbijslag	171
4.5. Dienstverlening en het recht op bijstand binnen de Commissie van Openbare Onderstand van 1925 opgevolgd door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn van 1976	172

DEEL VIII.

JEUGDRECHT 175

Hoofdstuk 1. Historisch-maatschappelijke situering van het ontstaan van het jeugdrecht en de federale en decretale wetgeving	179
1. Het ontstaan van het jeugdrecht	179
2. De eerste wetten op de jeugdbescherming	181
2.1. De wet van 15 mei 1912	181
2.2. De wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, een nieuwe basiswetgeving voor de bescherming van minderjarigen	182
2.2.1. Situering	182
2.2.2. Maatregelen voor de minderjarigen	183
2.2.3. Maatregelen voor de ouders	184
3. De herziening van de wet op de jeugdbescherming, voorstellen tot verandering in het jeugdrecht en de eerste decreten Bijzondere Jeugdbijstand	185
4. De wet van 2 februari 1994	186
5. De wet van 1 maart 2002 (de Everberg-wet)	187

6.	Het Decreet Integrale Jeugdhulpverlening van 7 mei 2004	187
6.1.	Inleiding	187
6.2.	Basisprincipes	188
6.2.1.	Integraal	188
6.2.2.	Modulering	188
6.2.3.	Vrij toegankelijke en niet vrij toegankelijke hulp	188
6.2.4.	De toegangspoort – Diagnose en toewijzing	188
6.2.5.	Trajectbegeleiding	189
7.	De federale Jeugdwet: de wetten van 15 mei en 13 juni 2006 betreffende de jeugdbescherming, het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd en het herstel van de door dit feit veroorzaakte schade	189
8.	Het decreet van 12 juli 2013 betreffende de integrale jeugdhulp	190
8.1.	Visie en werkwijze	190
8.2.	Toepassingsgebied	191
8.3.	De buitengerechtelijke Integrale Jeugdhulp	191
9.	Het decreet over het nieuwe jeugddelinquentierecht van 15 februari 2019	195
9.1.	Uitgangspunten	195
9.2.	De procedure	196
	Hoofdstuk 2. De toepassingen in de praktijk van de buitengerechtelijke jeugdhulp	199
1.	Het Jaarverslag van het Agentschap Opgroeien	199
1.1.	Probleemgebonden hulp RTJ	200
1.2.	Multidisciplinaire teams (MDT)	201
1.3.	Intersectorale toegangspoort – Indicatiestelling en jeugdhulpregie	201
1.4.	Prioritering	202
1.5.	Gemandateerde voorzieningen	202
1.6.	Gerechtelijke Jeugdhulp – Sociale dienst jeugdrechtbank	203
1.7.	Probleemgebonden hulp (NRTH)	203
1.8.	Crisisjeugdhulp	204
1.9.	Centraal aanmeldpunt (CAP)	204
1.10.	Gemeenschapsinstellingen	204
1.11.	Continuïteit	205
1.12.	Ronde tafels jongvolwassenen	205
2.	Actuele aandachtspunten	205
2.1.	Tabak, alcohol, lachgas en andere drugs in het secundair onderwijs	205
2.2.	Stijging aantal jongeren in armoede	206
2.3.	De beleving van geplaatste jongeren	207
2.4.	Stijgende actuele problematiek – Jongeren met psychische problemen	210
2.4.1.	Algemeen	210

2.4.2. Een alternatief: het burgerproject TEJO – ‘Therapeuten voor jongeren’	211
2.4.3. Zorgverlening in crisistijden	213

Hoofdstuk 3. Gerechtelijke jeugdhulp 214

1. De actoren binnen de gerechtelijke jeugdhulp en hun taken	214
1.1. De Jeugdbrigade	214
1.2. Het jeugdparket	215
1.2.1. Samenstelling en beeldvorming	215
1.2.2. Het jeugddelict en het VOS (Verontrustende opvoedingssituatie)-dossier	216
1.3. De jeugdrechtbank in de familie- en jeugdrechtbank: samenstelling en organisatie	216
1.3.1. De jeugdrechter	216
1.3.2. De sociale dienst voor gerechtelijke jeugdhulpverlening	217
2. Maatregelen die de jeugdrechter kan opleggen	218
2.1. Maatregelen ten aanzien van minderjarigen in ‘verontrustende situaties’ en ‘maatschappelijke noodzaak’	218
2.2. Maatregelen ten aanzien van minderjarigen die een jeugddelict hebben gepleegd	221
2.3. Herstelgerichte maatregelen bij een jeugddelict	226
2.3.1. De gemeenschapsdienst	226
2.3.2. Het leerproject	226
2.3.3. Herstelbemiddeling	227
2.3.4. Herstelgericht groepsoverleg (hergo)	228
2.3.5. Het huisarrest	229
2.4. Maatregelen ten aanzien van de ouders	230
2.6. Het beveiligend verblijf (volledige uitvoering: 2020-2023)	231

Hoofdstuk 4. Rechtspositie van de minderjarige en de persoonlijke rechten van verdediging van minderjarigen 233

1. Het VN-Verdrag inzake de Rechten van het Kind	233
1.1. Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)	233
1.2. Doelstellingen van het Verdrag	234
1.3. Verdragsartikelen van belang voor de jeugdbescherming	235
2. Creatief met kinderrechten	236
2.1. tZitemzo, de vroegere kinderrechtswinkel	236
2.2. Het Comité voor de Rechten van het Kind	237
2.3. Van Kindereffectrapport (KER) naar het kind- en jongereneffectrapport (het JoKER)	238
2.4. Het Kinderrechtencommissariaat	238
2.5. De Kinderrechtencoalitie Vlaanderen (KRC)	240

2.6. De kinder- en jongerentelefoon Awel	240
2.7. De JO-lijn	241
2.8. De Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind	241
3. De rechten van minderjarigen in de jeugdhulp	242
3.1. Het decreet van 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de Integrale Jeugdhulp	242
3.2. De rechten van de minderjarige	243
4. Proceswaarborgen voor de minderjarige	246
4.1. De beperkte duur van de voorlopige maatregelen	246
4.2. Het hoorrecht van de minderjarige	246
4.3. Inzage in het dossier	247
4.4. Publiciteit	247
4.5. De rechtsbijstand	248
4.5.1. Deelname van minderjarigen aan gerechtelijke en buitengerechtelijke procedures	248
4.5.2. De huidige stand van zaken	250
4.5.3. Concrete toepassing uit recente rechtspraak betreffende het hoorrecht van minderjarigen	251

DEEL IX.

STRAFRECHT

255

Hoofdstuk 1. Inleiding	259
Hoofdstuk 2. De inhoud van het strafrecht	261
Hoofdstuk 3. Misdrijven	262
1. Indeling	262
1.1. Algemeen	262
1.2. De verschillende wijzen van indeling van de misdrijven	263
1.2.1. De wettelijke driedeling gebaseerd op de zwaarte van het misdrijf (art. 1 Sw.)	263
1.2.2. Volgens de uitvoeringswijze: handelingsmisdrijf of verzuimsmisdrijf	265
1.2.3. Volgens het moreel element	267
2. Rechtvaardigingsgronden	267
2.1. Het wettelijk voorschrift en het hoger bevel	268
2.2. De wettige verdediging	268
2.3. De noodtoestand	268
2.4. Toestemming van het slachtoffer	268
3. Verzachtende en verzwarende omstandigheden	269
3.1. Verzachtende omstandigheden	269
3.2. Verzwarende omstandigheden	269
4. Verschoningsgronden	270

5. Schuld bekwaamheid	270
6. Strafbare poging	271
7. Strafbare deelneming	273
Hoofdstuk 4. Straffen	274
1. Inleiding	274
2. Soorten straffen in België	275
2.1. De hoofdstraffen	275
2.1.1. Criminele straffen	275
2.1.2. Correctionele straffen	276
2.1.3. Politiestraffen	277
2.2. De bijkomende straffen	277
2.2.1. Ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten	277
2.2.2. Ontneming van titels en benoemingen	277
2.2.3. De publicatie van een vonnis	277
2.2.4. De bijzondere verbeurdverklaring	277
2.2.5. Het verval van het recht tot het besturen van een voertuig	278
2.2.6. Beroepsverbod, sluiting van een bedrijf	278
2.2.7. Een boek lezen of een cursus 'verkeersagressie' volgen	278
2.3. De geldboete	279
2.4. De werkstraf als autonome straf	280
2.4.1. Legitimiteitswaarde	280
2.4.2. De werkstraf als hedendaagse straf	281
2.4.3. Toepassing van de werkstraf	282
2.4.4. De uitvoering van de werkstraf	282
2.4.5. De projectplaatsen	283
2.4.6. Eerste bevindingen en ervaringen vanuit de justitiehuisen	283
2.4.7. Meer gerechtelijke leermaatregelen? Op zoek naar vernieuwende alternatieven	285
2.5. Het elektronisch toezicht als autonome straf	288
Hoofdstuk 5. De Strafrechtelijke procedure	289
1. Verloop procedure vóór de uitspraak	289
1.1. De politie	289
1.2. Het Parket	289
1.3. De onderzoeksrechter	292
1.4. De raadkamer en kamer van inbeschuldigingstelling	294
1.5. De fase voorafgaand aan de behandeling van de zaak bij de strafrechter vanuit het perspectief van de verdachte	294
1.6. De fase voorafgaand aan de behandeling van de zaak bij de strafrechter vanuit het perspectief van het slachtoffer	295

2.	De strafuitspraak	295
2.1.	Bevoegde rechtbanken	297
2.2.	Een effectieve straf, een straf met uitstel en de opschorting van de uitspraak	298
2.3.	Recidive of wettelijke herhaling	300
2.4.	Een bijzondere rol voor het slachtoffer bij de behandeling van de zaak door de strafrechter via de bijdrage aan het Slachtofferfonds	301
	Hoofdstuk 6. Strafuitvoering	307
1.	De uitvoering van de vrijheidsstraf	307
1.1.	Inleiding	307
1.2.	De actuele gevangenisituatie	308
1.3.	De voorlopige hechtenis	308
2.	De strafuitvoeringsrechtbank	309
2.1.	Opdracht en samenstelling	309
2.2.	Een plaats voor het slachtoffer in de strafuitvoering	311
3.	Strafuitvoeringsmodaliteiten	312
3.1.	Beperkte detentie	312
3.2.	Penitentiair verlof	312
3.3.	Voorlopige invrijheidstelling	312
3.4.	Voorwaardelijke invrijheidstelling	312
3.5.	De virtuele gevangenis of het elektronisch toezicht (ET)	314
3.5.1.	Inleiding	315
3.5.2.	Werking	315
4.	De uitvoering van internering	316
5.	Het tenietgaan van de straf	319
	Hoofdstuk 7. Verruiming van de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen in België	321
1.	De wet van 28 november 2000	321
2.	De wet van 10 augustus 2005	323
2.1.	Meerderjarigen die minderjarigen gebruiken bij het plegen van een misdaad of wanbedrijf	323
2.2.	Aantasting van de persoonlijke identiteit van de jongere	324
	Hoofdstuk 8. Grensoverschrijdend gedrag	325
1.	Verkrachting	325
2.	Intrafamiliaal geweld	327
2.1.	Stijging familiaal geweld	327
2.2.	Partnergeweld wordt een misdrijf	330
2.3.	Beleid	331

2.4. Gezondheidsgevolgen van familiaal geweld	332
2.5. De ketenaanpak intrafamiliaal geweld	333
3. Geweld op kinderen	336
3.1. Seksueel misbruik door de Kerk	338
3.2. Seksueel misbruik in de sport	339
3.3. Seksueel misbruik in een instelling	340
4. Strafrecht in de digitale wereld	342
4.1. Cyberpesten	343
4.2. Seksueel overschrijdend gedrag via internet of telefoon	344
4.3. Is vrije meningsuiting grenzeloos in de digitale wereld?	346

DEEL X.

PRIVACY, BEROEPSGEHEIM EN VERWERKING VAN PERSOONSGEGEVENS 349

Hoofdstuk 1. Actuele maatschappelijke ontwikkelingen	353
Hoofdstuk 2. Privacy	357
1. Inleiding	357
2. GDPR	360
Hoofdstuk 3. Beroepsgeheim	362
1. Doel	362
2. Wettelijke basis	363
3. Wie heeft beroepsgeheim?	363
4. Wat is beroepsgeheim?	364
5. Sancties	367
6. Doorbreken van het beroepsgeheim	368
6.1. Zwijgplicht versus zwijgrecht	368
6.2. Spreekrecht	368
6.2.1. Getuigenis in rechte	369
6.2.2. Noodtoestand	369
6.2.3. Artikel 75/1 Decreet Integratie Jeugdhulp	371
6.2.4. Eigen verdediging	371
6.2.5. Onweerstaanbare dwang	372
6.2.6. Toestemming cliënt	372
6.2.7. Gezamenlijk/gedeeld beroepsgeheim	372
6.3. Spreekplicht	374
Hoofdstuk 4. Verwerking van persoonsgegevens	376
1. Kenmerken van een dossier	376
2. Toegang door hulpverleners	377
3. Toegang door cliënten	377

4. Bewaartermijn	378
5. Terugkerende cliënten	379
6. Beveiliging	379
7. Minderjarigen en hun dossier	379
Hoofdstuk 5. Ethische vraagstelling en beslissing bij een moreel probleem	381
BIBLIOGRAFIE	383



